

Потъпкването на обществения интерес

Автор: Ulli Diemer

Датата: Събота, 13 май 2000 г. *Времето:* топло, слънчево, с разкъсана облачност.

Часът: 15:15 ч. по Централно европейско време, 9:15 ч. по Северноамериканско източно време.

Време за игра навън, ако сте дете. Ако сте възрастен, време за разпускане, за някаква домакинска работа, за чаша кафе или хубава чаша студена вода.

Ако живеете в малкия канадски град Уолкъртън, Онтарио, време за разходка по улица Дюрхам, за да се присъедините към съседите си и да гледате прииждащата река Зауген, която е заляла бреговете си след необичайно обилните дъждове през предишния ден и през нощта. Местният парк, няколко прилежащи улици и няколко злощастни автомобили са под водата, но тъй като няма пострадали, материалните щети не изглеждат твърде трагични.

Ако живеете на улица Толенстрат в холандския град Енсхеде, време да спрете това, което правите и да гледате как профучават пожарните коли, запътили се към хартиената фабрика по-надолу по улицата, където, изглежда, е избухнал пожар.

Време колкото да грабнете децата и да изгичате обратно вкъщи, когато два взрива в горящата фабрика разтърсват прозорците и изстрелват отломки в небето.

След пет кратки минути времето изтича. Предполагаемата хартиена фабрика всъщност е предприятие "Фойерверки СЕ", а в 15:30 ч. следобед 100 тона взривни вещества се запалват и предизвикват трети и опустошителен взрив. На улица Толенстрат не остава една здрава къща. В околния работнически квартал Мекелхолт 400 къщи са напълно разрушени и още на 1 000 са нанесени щети. Най-малко 20 души са мъртви, повече от 900 други са ранени.

В следващите дни отказът да се повярва в случилото се и шокът отстъпват пред гнева и искането на отговори. Оказва се, че предприятие "Фойерверки СЕ" в продължение на години работи в явно нарушение на най-основните правила за безопасност, и въпреки това правителствените инспектори редовно, без надлежна проверка, му дават разрешение за дейността, а местните власти и отговорните службите, дори не са били уведомени за това, че на предприятие за производство на фойерверки е било разрешено да провежда своята дейност наред жилищен квартал. Холандското правителство, както изглежда, е проявило престъпна небрежност.

В същия момент, на няколко хиляди километра оттам, в Уолкъртън, денят е спокоен и привидно обичаен. Но неусетно, под повърхността, нещо се е променило и въпреки че жителите му все още не го знаят, Уолкъртън никога вече няма да бъде същият. Водата, замърсена с животинска тор, е попаднала в зле изолираните кладенци, от които Уолкъртън черпи вода, минала е през нехайно поддържана пречиствателна станция, с дефектна система за хлориране, и в същия този момент се подава във всеки дом. В рамките на няколко дни седем души умират, а други 2 000, почти половината от населението на града, се разболяват тежко.

И в Уолкъртън през следващите дни и седмици също има гняв и искане на отговори. Жителите научават, че местното правителство на Онтарио, отговарящо за безопасността на питейната вода в провинцията, умишлено е премахнало жизненоважни части от инфраструктурата на общественото здраве в името на намаляването на "прекомерната административна тежест". Оказва се, че правителството съзнателно е пренебрегвало многократните предупреждения от собствените си експерти и агенции, че неговите недомислени съкращения в областта на опазването на околната среда и здравето застрашават здравето на населението. Увлечено по идеята за "свободен пазар", предвиждаща "намаляване числеността на правителството", то е положило основите на бедствието, като е съкращавало щата от инспектори, затваряло лаборатории за тестване и премахвало процедурите за сигнализиране на проблеми и прилагане на закона.

Трагедиите в Енсхеде и Уолкъртън са зловещи поличби, смъртоносни примери за плашеща тенденция в развитите индустриални страни. Правителствата "съкращават" или се отказват дори от функциите си по контрол и опазване, които са необходими за осигуряване на обществената безопасност, или ги зарязват в ръцете на безотговорни частни интереси. Резултатите могат да бъдат трагични.

През ноември 1999 г. в италианския град Фоджа, повече от 50 души загиват, когато пететажна жилищна сграда в работнически квартал внезапно се срутва посред нощ. Разследващите смятат, че причината трябва да се търси в некачествената работа, в съчетание с неспазването на стандартите за строителство. Последващите проверки разкриват сериозни пропуски в строежа и на други сгради, построени по същото време. Живущите спешно са евакуирани.

В Турция броят на жертвите от земетресението през август 1999 г. е много по-висок, отколкото би трябвало, тъй като много сгради, за които се е предполагало, че са построени да издържат на земетресение, се оказват построени в нарушение на стандартите за строителство. Оказа се, че общинските служители са се споразумели с фирмите изпълнителите за сертифициране на сгради, неотговарящи на стандартите. Обществото е възмутено, но от това полза почти няма. Година по-късно на никого не е повдигнато обвинение, а някои от фирмите изпълнителите, чиито калпави сгради са се срутили, печелят договори за построяване на нови сгради на мястото на предишните.

В Белгия през лятото на 1999 г. е установено, че огромни количества храна, включително пилета, яйца, млечни продукти, свинско, говеждо и тестени изделия, са били заразени с диоксин и полихлорирани бифенили (РСВ). Химикалите са били примесени към животинска мазнина и след това мазнината е била добавена във фуража на добитъка -- все още обичайна практика в съвременното селско стопанство, въпреки обществения гняв покрай болестта "луда крава", свързана с храненето на добитъка с вторични месни продукти. След като научават за заразяването, белгийските власти го пазят в тайна в продължение на четири седмици, преди да уведомят обществото. Един чиновник обяснява това забавяне с факта, че правителството искало да проведе допълнителни тестове, за да потвърди резултатите, преди да наложи на производителите тежкото мярка да унищожат на продукцията си.

По-късно през лятото Белгия предприема стъпки за повишаване на допустимите нива на диоксини в храните, като твърди, че предишните стандарти са твърде строги и следователно твърде обременителни за производителите.

Тактиката да се понижават санитарните изисквания, вместо да се правят евентуално скъпо струващи промени, за да се отговори на тези стандарти, е разпространена сред лобистките групи в индустрията. И все по-често правителствата решават да се съобразят с изискванията на индустрията, дори ако това излага обществеността на по-големи рискове.

В Съединените щати беше установено, едва след приемането им, че нови закони за пестицидите са били писани от лобистка група в индустрията, работеща зад кулисите. Новият закон, почти дословно копие на отправеното от лобистката група законово предложение до благоразположени към нея законодатели, затруднява регулиращите органи да ограничат съществуващите пестициди и улеснява компаниите да пускат нови химикали на пазара. Ако преди това е трябвало да се представят доказателства, че пестицидът е безопасен за употреба, новото законодателство обръща тежестта на доказване. Новият пестицид вече може да бъде пуснат на пазара, освен ако държавните регулатори не предоставят убедителни доказателства, че не е безопасен. Тъй като може да отнеме години болестите, свързани с пестицидите, да се проявяват, опасността от този подход е очевидна.

Става все по-очевидно, че сме свидетели на рязкото връщане назад на системите и структурите, които западните общества развиха през последния век и повече, за да осигурят обществено здраве и безопасност. Ново поколение политици и бизнесмени, обсебени от идеологията на свободния пазар, захвърлят механизмите за смекчаване на най-опасните аспекти на индустриалната цивилизация, създавани дълго и старателно от предишните поколения, без много да му мислят и без да разбират последиците.

В резултат на това губим не само конкретни защитни и регулаторни механизми, колкото и важни или не да са те, но и разбирането защо съществуват, защо въобще са създадени. Трудно натрупаният опит от миналото, бедствията, от които нашите предци са си взели поука, заплащайки висока цена, изчезват в бездната на забвенията.

Ален Кенеди, в книгата "Краят на стойността на акциите", твърди, че големите корпорации са претърпели големи промени през последните две десетилетия, като до голяма степен изоставят традиционните стратегии за дългосрочен корпоративен растеж в полза на възможно най-голяма бърза печалба. Мениджърите, чието основно възнаграждение, вече са опциите върху акциите, а не заплатата, и чиито акционери също се стремят към бърза и голяма печалба на финансовата борса, са загрижени преди всичко да увеличат възможно най-много приходите си в много краткосрочен план. За тази цел обикновено биват жертвани дори дългосрочните интереси на самата корпорацията. Кенеди дава примери за това как големите компании разпродават активи и съкращават научноизследователската и развойната дейност, за да накарат цените на акциите да се покачат. Моделът за забогатяване в момента е високотехнологичен стартъп, чието Първично публично предлагане (IPO) пълни джобове на основателите си с цяло състояние, въпреки че компанията може никога да не донесе печалба или дори да не пусне продукт на пазара. Кенеди цитира един топ мениджър, който отбягва въпросите за недалновидността на подхода си с коментара "Защо... трябва да ме е грижа? Отдавна няма да съм тук, когато някой разбере."

В същото време правителствата, проникнати от същата идеология на свободния пазар, са превърнали във верую това, че частният сектор е най-ефективния доставчик на повечето стоки и услуги и че ако някаква услуга трябва да бъде предоставена изключително от общественния сектор, то тя трябва да бъде преправена по модела на частния сектор или предоставена в сътрудничество с него. Социалдемократите и центристите (следващи философията Третият път) споделят със своите консервативни съперници тази безусловна вяра в частния сектор и неговите методи. Резултатът твърде често е, че отговорността за обществената сигурност е оставена в ръцете на компании, които са в сериозен конфликт на интереси: колкото по-малко харчат за инфраструктура, поддръжка, оборудване и персонал за обезопасяване, толкова по-голяма е печалбата им.

Скритата цена на конфликта на интереси бе разкрита в разследването на железопътната катастрофа в Падингтън, Англия, при която 31 души загинаха, защото влакът преминал на червено. Приватизираната компанията "Влакове Темза", на която принадлежи злополучният влак, предната година била взела решение да не оборудва всичките си влакови композиции със системи за автоматична защита на влаковете (АЗВ), които спират влаковете, преминаващи на червено, и които биха могли да предотвратят катастрофата. Решение е взето въпреки подобна железопътна катастрофа в Саутхол през 1997 г. и въпреки многократните инциденти, при които влаковете минават на червено, едва избягвайки сблъсъци. От компанията "Влакове Темза" смятат разходите за

системата от £5,26 милиона за твърде големи -- въпреки това дружеството изплаща дивиденди на акционерите си в размер на £4,23 милиона през същата година, когато решава да не приложи АЗВ, и още £3,25 милиона през следващата година.

Друго драматично предупреждение за това, до което този подход може да доведе, сполетява Оукланд, Нова Зеландия, в началото на 1998 г. Основните кабели, снабдяващи центъра на Оукланд с електричество, се повреждат и централният бизнес район остана изцяло без електричество. Опитите отново да се пусне системата в експлоатация се провалят: отнема 66 дни, за да се възстанови електрозахранването. Нормалният живот е преустановен: налага се евакуация на жилищни и офис сгради. Последвалото разследване установява, че приватизираната енергийна компания е занемарила основната инфраструктура и драстично е намалила обслужващия персонал. Когато е била държавна собственост, електрическата компания е държала в запас допълнителни кабели, които са служели като резерв в случай на повреда на основните кабели. След приватизирането си, компанията се освобождава от тези резерви като ненужен разход.

Същото ограничено мислене се проявява в скандала с взрива на резервоара за гориво на Ford Pinto през 70-те години на миналия век. Вътрешни документи на Форд показват, че мениджърите на Форд хладнокръвно пресметнали разходите по изтеглянето от пазара на автомобилите и ремонта на резервоарите им (11 долара на автомобил) спрямо разходите за уреждане на съдебни искове от лица, загинали или ранени в резултат на взрив на резервоара (поносима средната стойност от \$67 000 долара за изгаряне и \$200 000 за смърт), и са стигнали до извода, че би било по-евтино да се уредят застрахователните претенции и да се оставят резервоарите да продължат да се взривят.

Следователите сега се питат дали подобни сметки не са изиграли роля в мудното справяне с проблема, свързан с отделянето на протектора от тялото на гумата, докладван за модела Форд Експлорър с гуми Файърстоун. Повече от 150 смъртни случая в различни страни са свързани с отделянето на протектора на тези гуми. Според разкрития на разследващи журналисти, Форд и Файърстоун не са уведомили регулаторния органи в Съединените Щати, че съществува проблем, въпреки че вече са били разпоредили изтеглянето на проблемните гуми от Саудитска Арабия и Венецуела и са се заели с разрешаването на съдебни дела, заведени от жертвите и семействата на загиналите или ранените в резултат на катастрофи. Форд и Файърстоун поставили като условие за уреждането на съдебните дела с жертвите, доказателствата, разкрити по време на делото, да бъдат запазени поверителни. Ако този дефект беше станал обществено известен по-рано, няма съмнение че щяха да бъдат спасени човешки животи.

"Тези, които не помнят миналото" - е казал Джордж Сантаяна - "са обречени да го повтарят."

В продължение на десетилетия индустриалните общества са научили, че не може да се има доверие на частните интереси за защитата на обществения интерес, когато той е в разрез с тях. Това е тежък урок, научен с цената на много животи, но в резултат на това постепенно, малко по малко, страна по страна, е била изградена обществена инфраструктура от правила, институции и процедури за осигуряването на здравето и безопасността на населението. Тази инфраструктура сега се подкопава не само отвън, но и отвътре от самото правителство.

Може да се наложи да учим отново горчивите уроци, които нашите предци са научили, но този път за наша собствена сметка.

Публикувано за пръв път на английски в Нов интернационалист, брой 331 (издание от януари-февруари 2001 г.)

Превод от английски: Александър Стефанов